

PERSOONLIJK VERHAAL

EVA : BEGRAAFPLAATSEN IN LAPLAND

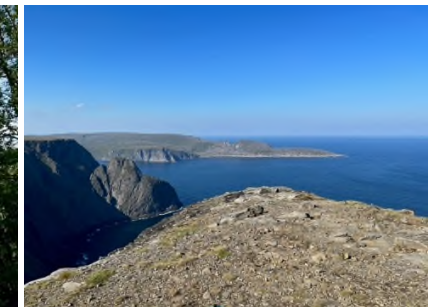
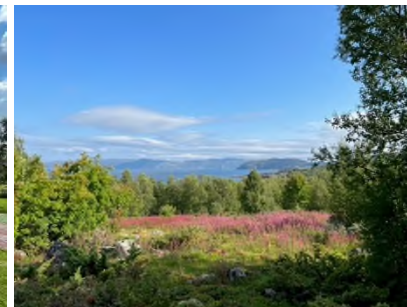
In augustus 2023 maakte Eva met vrienden een tocht met de auto van bijna 7000 km door de drie Noordse landen Noorwegen, Zweden en Finland, waarbij de nadruk lag op Lapland.

Terwijl het in het zuiden van Europa noodweer was met tropische hitte, felle bosbranden, hevige stormen en overvloedige wateroverlast, was het in Lapland heerlijk weer. Met 25 graden Celsius en een strak blauwe lucht op de Noordkaap! De wegen waren zeer rustig, de enige tegenliggers waren vaak alleen koeien, schapen, rendieren en een enkele keer zelfs een eland. De natuur was prachtig, vooral in Noorwegen met zijn rotsige kust, vele meren en diepe fjorden en van bovenaf een prachtig zicht op de vele eilandjes. Mooie dorpjes met de kenmerkende rode houten huisjes en witte houten kerkjes.

De focus lag niet direct op het bezoeken van begraafplaatsen, toch bezocht Eva onderweg zo nu en dan een begraafplaats en maakte ook zo kennis met de plaatselijk begraafcultuur.

Eva op de Noordkaap

LAPLAND: LAND VAN DE SAMI

Lapland is de culturele regio die traditioneel wordt bewoond door de Sami, ook wel Lappen genoemd, maar dat wordt ervaren als een scheldwoord. De Sami beschikken niet over een eigen staat, hun leefgebied strekt zich namelijk uit over het meest noordelijke gedeelte van Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland. Er leven ongeveer 100.000 Sami in Noorwegen, 20.000 in Zweden, 6.000 in Finland en 2.000 in Rusland.

Lapland ligt boven de noordpoolcirkel, waar in de wintermaanden de zon niet opkomt en in de zomermaanden de zon niet ondergaat. De Sami hebben echter in de loop der eeuwen geleerd zich aan deze barre omstandigheden aan te passen. Ze waren van oorsprong een nomadisch volk, waarvan het grootste deel de rendierkudden volgde in hun jaarlijkse voedseltrek. De rendieren leverden melk, vlees, bot en huiden; bovendien fungeerden ze als trekdier voor de slede, het vervoersmiddel bij uitstek in dit gebied. Andere Sami leefden van de visserij, vooral in Noorwegen.

Vanaf de 17de eeuw zijn de Sami in steeds nauwer contact met de Scandinavische/Noordse cultuur gekomen. De meesten hebben hun nomadenbestaan opgegeven en zich als visser, landbouwer of zelfstandige ondernemer gevestigd of hebben een reguliere baan. Sommigen van de Sami zijn volledig opgegaan in de Scandinavische/Noordse samenleving en hun leven verschilt in weinig van dat van andere inwoners. Maar een belangrijk deel van hen streefde/streeft ernaar de eigen cultuur en taal te behouden. Daartoe werden er ook drie Sami-parlementen opgericht, die hen politiek vertegenwoordigen: 1989 in Karasjok-Noorwegen, in 1993 in Kiruna-Zweden en in 1996 in Inari-Finland.

Eva op de Noordpoolcirkel

- Noorwegen: begraafplaats = **kirkegård , gravlund**
- Zweden: begraafplaats = **kyrkogård**
- Finland: begraafplaats = **hautausmaa**

BEGRAAFPLAATSEN IN NOORWEGEN, ZWEDEN EN FINLAND

Wat betreft de begraafcultuur in de drie Noordse landen, zijn dood, uitvaart en begraven of crematie in alle drie de landen een zaak van de Lutherse Kerk, ook als je andersgelovig of ongelovig bent.

• De Kerk van Noorwegen (*Norske Kirke*) is een evangelisch-luthers kerkgenootschap, dat van 1537 tot 2012 de Staatskerk was, met ingang van 21 mei 2012 niet meer en worden alle religies voortaan gelijk behandeld. Ca. 30% van de bevolking is lid van de *Norske Kirke*, 65% is ongelovig.

In 1996 kreeg Noorwegen een nieuwe begrafeniswet, die het beheer van de begraafplaatsen overdroeg aan de Kerk, waardoor ook de werknemers de Kerk als werkgever kregen. De 'kerkelijke' begraafplaatsen zijn wel openbaar, d.w.z. los van religieuze overtuiging of lidmaatschap voorzien ze in een gratis graf voor iedereen voor de eerste 20 jaar. Er zijn een paar particuliere en niet-lutherse begraafplaatsen, maar in Noorwegen wordt bijna iedereen begraven op een traditioneel christelijk lutherse begraafplaats, ook na een crematie, waarvoor 45% van de Noren kiest.

• De evangelisch-lutherse Kerk van Zweden (*Svenska Kyrkan*) is vanaf 2000 geen Staatskerk meer, maar de begraafplaatsen zijn nog voornamelijk in beheer van de voormalige Staatskerk, waar iedereen begraven mag worden.

Op China na zou Zweden het ongodsdienstigste land van de wereld zijn. Driekwart van de Zweden noemt zich atheïstisch of areligieus, maar 50% is wel lid van de kerk en 80% van de Zweden betaalt kerkbelasting. Ze zijn namelijk vanuit de overheid (= kerk) verzekerd voor het grootste deel van hun uitvaartkosten. De Zweed betaalt jaarlijks € 74,- uitvaartbelasting en dit dekt het grootste deel van de crematie of begrafenis. Na crematie mag de asbus niet mee naar huis genomen worden, maar wordt begraven op een begraafplaats of in een herdenkingsbos, waar ook verstrooid mag worden. In Zweden kiest 82% voor crematie.

• De evangelisch-lutherse Kerk van Finland (*Suomen Kirkko*) is nog steeds Staatskerk en één van de grootste lutherse kerken ter wereld. Ca. 65% van de Finnen behoort tot de Finse Kerk. Ieder lid betaalt 1 à 2% belasting aan de Kerk. Begravenissen en begraafplaatsen en het beheer en onderhoud daarvan is een van de taken van de Finse Kerk, gedefinieerd in de wet en gefinancierd door de staat. De begraafplaatsen dienen als algemene begraafplaatsen en de parochie is verplicht alle plaatselijke inwoners daar te begraven. In Finland kiest 60% voor crematie.

• Lapland. De Sami hebben geen eigen begraafplaatsen. Na verbod op en vervolging van de oorspronkelijke religie (aanbidding van de natuur en verering van de voorouders) hebben de Sami zich volledig tot het christendom bekeerd.

PROLOOG : RØROS KIRKEGÅRD

Op weg in Noorwegen naar Lapland bezochten we twee begraafplaatsen, een eerste in het stadje Røros, bekend door de kopermijnbouw (*Kobberverk*) van 1644-1977. Het stadje heeft zijn historische karakter zodanig weten te behouden, dat het in 1980 werd aangewezen als UNESCO-werelderfgoed. In 1784 werd de Røroskerk gebouwd op de fundamenteën van een oudere kerk. De geliefde mijndirecteur Peder Hiort zorgde als belangrijkste financier ervoor dat de kerk van steen en niet zoals gebruikelijk van hout werd gebouwd. Bij de kerk ligt het kerkhof, dat redelijk groot is en waar nog een aantal historische graven en graftekens staan of liggen naast hedendaagse.

- Grafkapel Peder Hiort (1715-1789). Aan de zuidkant van de kerk staat de grafkapel, die mijndirecteur Peder Hiort voor zichzelf en zijn gezin liet bouwen in 1782. Boven de ingang van de grafkelder zijn rocoversieringen met o.a. het veelgebruikte vanitas-symbool van de putto met in de ene hand een schedel en in de andere een zandloper. In de grafkelder ligt Hiort gebalsemd en in volle mijnwerkerskledij: in zwartfluwelen mijnwerkerskiel en met sabel en mijnwerkersstaf.

- Grafsteen Richard Floer (1767-1822). Hij was een mijnbouwambtenaar, militair officier en *Eidsvollsmann* = volksvertegenwoordiger bij de Nationale Vergadering in Eidsvoll in 1814 om de Noorse grondwet op te stellen, waarbij Noorwegen meer zelfbestuur kreeg in de Unie Zweden-Noorwegen (in 1905 werd Noorwegen onafhankelijk). Op zijn steen staat: *opgericht 17 mei 1914 door de inwoners van Røros*.

- Obelisk Brostrup Marius Müller (1811-1908). Müller heeft op zijn graf een wel heel hoge obelisk die ten hemel priemt. Dat is terecht, hij was districtsarts, maar bekommerde zich om veel meer zaken voor de gemeenschap, o.a. als burgemeester. Daarom: *De dankbare gemeente heeft dit monument opgericht*, meldt de grafsteen.

- Een gietijzeren kruis voor mijnaccountant Adolph Benz (1793-1857), gietijzeren 'ledikanten' rond familiegraven en 'gewone' individuele graftekens, het is er allemaal.

SKATVAL KIRKEGÅRD

Weer een stukje noordelijker ligt in de buurt van de E6 en Trondheim het dorp Skatval. Daar bezochten wij een tweede begraafplaats, gelegen rond de Skatval kirke, die al bestaat sinds de middeleeuwen. Maar het huidige kerkgebouw, een withouten gebouw, werd in 1901 gebouwd. Rond de kerk ligt het kerkhof, dat al bestond en geregeld is uitgebreid. Dit beeld, een withouten kerk met rondom een kerkhof op een grasveld met sobere lage grafstenen, zouden we vaker tegenkomen in Noorwegen, zeker op het platteland. Er is nog (of weer) ruimte genoeg.

LAPLAND

En dan nu op weg naar Lapland.

Ons uitgangspunt is Tromsø, vanwaaruit we naar de Noordkaap gaan en door Finland en Zweden terugkeren naar Noorwegen. Onderweg bezoeken we hier en daar een begraafplaats.

Op weg naar de Noordkaap kom je in Tromsø langs de **ISHAVSKATEDRALEN** (Arctische kathedraal), ontworpen door Jan Inge Hovig en ingewijd op 19 december 1972. Het is opgebouwd uit beton, dat aan de buitenzijde met aluminium is bekleed. Het ontwerp symboliseert de ijsbergen, het poollicht en de poolnachten.

En in Alta staat de **NORDLYSKATEDRALEN** (Noorderlichtkathedraal). De moderne kerk is tussen 2009-2013 gebouwd in een cirkelvormige stijl, ontworpen door Schmidt Hammer Lassen Architects. Het gebouw is van beton en hout met een externe bekleding van titaniumplaten. Het centrale kenmerk is de grote spiraal met belfort.

Tromsø - Ishavskatedralen

Alta - Nordlyskatedralen

NOORDKAAP : HONNINGSVÅG GRAVLUND

Honningsvåg (Noorwegen) is de noordelijkste stad van het Europese vasteland. Het is het bestuurlijke centrum van de gemeente Nordkapp. De stad ligt in een baai van het eiland Magerøya. Op haar grondgebied bevindt zich de Noordkaap.

De kerk van Honningsvåg is het oudste gebouw van de gemeente, gebouwd in 1885 naar ontwerp van architect J.W.Nord. Het is een wit houten kerk met dakspanen en panelen. De kerk heeft 220 zitplaatsen.

In het laatste jaar van de Tweede Wereldoorlog dwongen de bezettende nazi's de inwoners naar het zuiden te vluchten. Vervolgens brandden de soldaten alles plat behalve de kerk in Honningsvåg.

Na de oorlog begonnen mensen terug te keren naar het eiland om hun leven weer op te bouwen. Als enige gebouw werd de kerk vervolgens gebruikt als woonruimte voor de eerste mensen die terugkeerden. Mensen sliepen in de banken en op zolder, bakten hun eigen brood in de oven in de kerk en begonnen hard te werken aan de wederopbouw van de stad.

In 1978-1979 werd de kerk gerenoveerd, nadat er plannen waren geweest om haar te slopen.

Rond de kerk ligt van oudsher een kerkhof, dat overigens dreigt vol te raken. Hier staan de grafstèles netjes op rijen, maar wat opvalt is dat er voor de stenen geen grafbedden liggen, met daarin beplantingen of versieringen. Het is één grote grasmat.

Honningsvåg - Kirke

KARASJOK KIRKEGÅRD

In Karasjok (Noorwegen) bevindt zich het Noorse Sami-Parlement (Sameting) en het Sami-Museum (Samiske Samlinger). Karasjok Kirkegård is een zogenaamde natuurlijke begraafplaats waar niets wordt geplant, behalve wat familieleden rond de graftekens zetten. De begraafplaats heeft dan ook een ander aanzien dan de doorsnee Noorse begraafplaats. Er staan veel bomen, vooral naaldbomen. En waar je normaliter alleen graftekens van natuursteen ziet, zijn er hier een aantal van hout, zelfs twee houten 'ledikanten' naast elkaar. Elk jaar wordt er een dag georganiseerd, waarop vrijwilligers op de begraafplaats snoeien, opruimen en schoonmaken.

JUKKASJÄRVI KYRKA & KYRKOGRÅRD

Via Finland, waar we geen begraafplaats hebben bezocht, gingen we naar Zweden. In Jukkasjärvi (Zweden) staat de oudste bewaard gebleven kerk in Lapland, gebouwd in 1607 en voltooid in 1785. Het vrijstaande belfort werd gebouwd in 1740. In de kerk trekt de triptiek uit 1958 van Bror Hjorth (1894-1968) alle aandacht. Naast de centrale Christusfiguur zijn taferelen uit het leven van de befaamde priester Lars Levi Laestadius (1800-18610). Laestadius was de stichter van een opwekkingsbeweging, missionaris onder de Sami en vurig drankbestrijder. Toen in verband met een reparatie in 1907 de houten vloer werd verwijderd, werden daaronder 87 graven zichtbaar. Rond de kerk bevinden zich op het voormalige kerkhof nog een aantal oudere grafstenen. Dit kerkhof werd vervangen door de Poikkijärvi-begraafplaats, prachtig gelegen op een landtong in de rivier de Torne tegenover het dorp Jukkasjärvi.

HARADS - EDEFORS KYRKOGRÅRD

De prachtige houten kerk van Edefors (Zweden) heeft zijn eigen unieke geschiedenis. De eerste kerk van de parochie Edefors werd gebouwd in 1888, maar brandde in mei 1918 af. Het was een grote kerk met plaats voor 1.000 mensen. De nieuwe kerk werd gebouwd in 1928 en was kleiner dan de eerste met 300 zitplaatsen. De architect was John Åkerlund uit Stockholm. Tijdens een herschildering in de jaren vijftig kreeg de kerk haar huidige witte buitenkleur, voorheen was deze roodbruin. In de kerk staan op het plafond schilderijen van de apostelen en afbeeldingen van dieren met verschillende christelijke symbolen.

Het kerkhof ligt naast de Edefors kerk. Net als in Noorwegen zijn ook Zweedse begraafplaatsen sober. En het veel voorkomende beeld van een grasmat met sobere staande stenen graftekens, zie ook hier op het kerkhof. Wat wel opvalt op dit kerkhof is dat er naast een grasgedeelte ook een grindgedeelte is. En waar in het gras enkel een grafsteen staat, ligt er in het grinddeel ook nog een grafbed voor de grafsteen. Het lijkt erop dat het hier gaat om familiegraven. Vaak staat de familienaam al op de grafsteen vermeld, maar is er nog niemand begraven.

Op de begraafplaats is er de mogelijkheid van kistgraven, urnengraven en een herdenkingsbos.

REINE (LOFOTEN) - REINE GRAVLUND

In Reine, het 'grootste eiland van de Lofoten en het mooiste dorp van Noorwegen', ligt de begraafplaats in het centrum van het eiland. De kerk (1890) ligt noordelijker. Op de begraafplaats kun je zien dat de familie Sverdrup al vele jaren economisch het middelpunt van Reine is/was en honderd jaar geleden betekende dit een eigen deel op de begraafplaats, met een hek en smeedijzeren poort en fraaie grafmonumenten met beelden. Andere oude grafstenen werden op één plek verzameld.

RAMBERG - FLAKSTAD KIRKEGÅRD

Onderweg op de Lofoten kwamen we in het dorp Ramberg nog een begraafplaats tegen: echt Noors met zijn grasvlakte en sobere grastenen, mooi gelegen met de bergen op de achtergrond. Op twee identieke grafstenen staat de tekst: *Midden in het veld flitst de naam van Jezus als een vuurtoren.*

EPILOOG : HELSINKI - VANHA KIRKKOPIUSTO

Terug in Tromsø is het rondje Lapland voltooid. De terugweg gaat door Finland, met een bezoek aan de Kerstman in Rovaniemi en eindigend in Helsinki voor de boot naar huis. In Helsinki kwamen we in het centrum de *Vanha Kirkkopuisto*, het Oude Kerk(hof)park, tegen. Van 1790-1829 was het een kerkhof. Na sluiting verwilderd, maar in 1850 besloot men er een park van te maken met behoud van 48 oude grafmonumenten. Daarnaast is er in de beginjaren van de onafhankelijkheid nog begraven en zijn er drie heroïsche grafmonumenten opgericht: in 1918 voor 54 Duitse soldaten en 16 Finse Witte Gardes, gesneuveld bij de inname van Helsinki; en in 1919 voor 31 Finse vrijwilligers, omgekomen in de Estse Onafhankelijkheidsoorlog.

met dank aan Pauly en Monique voor hun fotobijdragen.